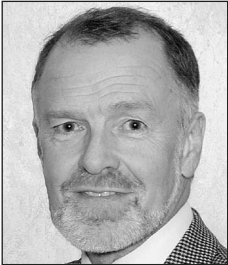

Randomize

Jóhann Heiðar
Jóhannsson

Netfang:
johannhj@landspitali.is

Dægradvöl I.

Um hvað er rætt og hver er höfundurinn?

„Þessa þekkingu höfum vér að miklu leyti, en það er hægara sagt en gert að fara eftir þeim boðorðum. Því að ef vér ættum ávallt að gæta ítrustu varfærni í þessum efnum, ættum vér fyrst og fremst að forðast þá uppsprettuna, sem er hættulegust allra, en það er annað fólk. Því að það má með sanni segja, að það eru um fram allt mennirnir sjálfir, sem eru hættulegir hverir öðrum í þessu sambandi og sú hætta eykst að sama skapi sem vér umgöngumst fleiri og höfum nánari mök við þá.“

Í SAFNI FYRIRSPURNA liggur enska sagnorðið **to randomize**. Þessi fyrirspurn barst í tölvupósti, en orðið hafði ekki fundist í Íðorðasafni lækna. Þar eru þó lýsingarorðið **random**, *handahófs-*, *slembi-*, og samsettu heitin **random matng**, *slembimökun*, og **random sample**, *handahófsúrtak*, *slembiúrtak*. Í Orðaskrá úr uppeldis- og sálarfræði frá 1986 er **random** þýtt sem *tilviljun* og í samsettu heitum er notaður orðhlutinn *handahófs-*. Orðasafn úr tölfræði frá 1990 notar *slembi-*, *handahófs-* eða nafnorðið *hending*. Í Tölvuorðasafninu má finna **random number**, *slembitala*.

Merking sagnorðs og lýsingarorðs er því ljós, vísað er í það að tilviljun eða handahóf ráði. Spurning getur hins vegar vaknað um það hvort hægt sé að setta sig við orðhlutann **slembi-**. Íslensk orðsifjabók birtir nafnorðið **slemba**, sem talið er frá því um 1800, *stutt regnskúr*, *grásleppa*, og sagnorðið **slemba**, *að demba*, *sletta*. Bent er á svipuð orð í skyldum málum. Forliðirnir **slempi-** og **slembi-** eru sagðir tilheyra nýíslensku og notaðir í samsettu orðum eins og **slempilukka** og **slembilán** þar sem vísað er í heppilega tilviljun.

Undirritaður hefur það á tilfinningunni að orðhlutinn **slembi-** hafi unnið sér vissa hefð meðal vísindalega sinnaðra lækna. Sagnirnar **að slembiræða** og **að slembiflokka** virðast notaðar í fræðilegum greinargerðum þegar röðun eða flokkun skal ráðast af tilviljun. Þeir hugrökkustu eru hættir að nota samsettu orðin og nota nú sögnina **að slemba** í merkingunni að skipta í hópa með aðferð þar sem tilviljun ræður því hvar hver einstakur lendir. Fyrirspyrjandinn fékk að auki það svar að sögnin **að slembiskipta** væri einnig góður kostur.

Á aðalfundi

Á aðalfundi Læknafélags Íslands var rætt um **upplýst samþykki**. Sögnin **að upplýsa** er afar þekkilæg, viðkunnanleg eða geðfelld. Í Orðabók Máls og menningar eru gefnar merkingarnar: *1. lýsa, veita ljósi um; 2. fræða, kenna*. **Upplýstur maður** er *vel menntaður* eða *vel að sér* og **að upplýsa mál** er *að leiða sannleikann um það í ljós*. Þetta má rifja upp þegar deilt er um duldar merkingar og þegar samkomulag næst ekki um nákvæmar skilgreiningar.

Tryggvi Stefánsson, skurðlæknir, leitar enn að þekkillegu íslensku heiti á **pouch** (sjá 123. pistil, Lbl. 2000; 86: 465). Fram hafa komið *kvos*, *poki*, *geymir*, *posi* og nú bætir hann við **hít**. Samkvæmt orðabókum getur nafnorðið **hít** merkt *stór skinnbelgur*, *magi*,

stórt ílát, *átvagl* og var forðum einnig tröllkonuheiti, **Hít**. Undirritaður setti fram þá skoðun í umræddum pistli, sem svar við fyrirspurn Tryggva, að við ættum að setta okkur við þýðingu Íðorðasafnsins, **pouch** = *poki*. Nauðsynlegt er að taka íslenskt heiti í notkun og hætta að sletta því erlenda. Vel kemur til greina að hafa tvö heiti á takteinum, *poki* og *hít*, og nota þau til skiptis til að fá tilfinningu fyrir því hvort þeirra verður þekkillega.

Sigurður Björnsson, krabbameinslæknir, hafði gluggað í 122. og 123. pistil þar sem rætt var um **ascending infection**. Hann kom með nýja tillögu, **klifursýking**. Finnst þér nógu mikil reisin yfir því Auðbergur?

Þórður Harðarson, prófessor, fitjaði upp á umræðu um **metaanalysis** sem rædd hafði verið í 124. pistli (Lbl. 2000; 86: 553). Þar höfðu komið fram tvær tillögur að íslensku heitum **stórrannsókn** og safngreining. Síðara heitinu fylgdi sú greinargerð að um væri að ræða *tölfræðilega greiningu á safni margra rannsókna á sama fyrirbæri*. Í samtali okkar Þórðar var kastað fram nokkrum hugmyndum til viðbótar: **samgreining**, **samúrvinnsla**, **yfirgreining**, **samsláttarrannsókn** og **samantektargreining**. Rökstuðningur skiptir ekki máli í bili, en gaman væri að fá viðbrögð frá þeim læknum sem skoðanir hafa á málinu.

Krabbamein

Undirritaður hefur engin viðbrögð fengið vegna krabbameinsheittanna sem Hrafn Tulinius, yfirlæknir, sendi í 118. pistil (Lbl. 2000; 86: 64), **huldukrabbamein** fyrir occult carcinoma og **leynikrabbamein** fyrir latent carcinoma. Sennilega eru þessi íslensku heiti ekki nógu góð. Að minnsta kosti eru þau ekki nógu gagnsæ eða lýsandi. Bæði eru vissulega þekkilæg, en hvorki af hvoru heiti fyrir sig, né með samanburði á þeim, er hægt að vera viss um til hvaða skilgreindu, fræðilegu fyrirbæra þau vísa. Erlendu heitin er heldur skárri, þar sem segja má að af enska heitinu, **latent carcinoma**, fáist tilvísun í krabbamein sem bíður og blundar aðgerðarlaust. Galgopinn gæti nefnt það **blundkrabbamein**. Lýsingarorðið **latent** kemur fyrir á ýmsum stöðum í Íðorðasafni lækna, auk þess að vera sérstök fletta, og fær mismunandi þýðingar í samsetningum. Af þeim má búa fleiri heiti, **aðgerðarleysiskrabbamein**, **biðkrabbamein** og **óvirkt krabbamein**. Samsetninguna **latent carcinoma** er hins vegar ekki þar að finna. Ef okkur tekst nú að finna góða þýðingu á latent í samsetningum getur það